

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

Jild 3, Son 12/2

2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 12/2 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликов Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в.б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамрокулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич - юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодири Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали
1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Телеграм канал:

https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

<i>Axmedov Oybek Saparbaevich</i> ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА СОЛИҚ-БОЖХОНА ТЕРМИНОЛОГИЯСИДА АНТОНИМИЯ ҲОДИСАНИНГ ЎРНИ	10-18
<i>Нематова Мафтуна</i> ЛАКУНА И ТИПОЛОГИЯ ЛАКУН	19-24
<i>Hamroyeva Shahlo Mirdjonovna, Matyakubova Noila Shakirjonovna</i> MOSLASHTIRISH JARAYONIDA O'ZBEK VA INGLIZ TILIDAGI SODDA GAPLARNING SINTAKTIK TAHLILI	25-32
<i>Jo'rayeva Nilufar Sobirjon qizi</i> "SMILE" VA "TABASSUM" TUSHUNCHALARINING LINGVISTIK IFODASI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)	33-38
<i>Sidiknazarova Zulfiya Mirsharapovna</i> BADIY TARJIMA TAHLILINING NAZARIY ASOSLARI	39-43
<i>Jumanova Shahnoza Ikromjonovna</i> IJTIMOIY – PSIXOLOGIK MOTIVNI ANGLATISHDA PEYZAJNING O'RNI	44-50
<i>Achilov Oybek Rustamovich</i> ILGAR SURISH VOSITALARINING BADIY ASAR SARLAVHASIDA TASNIFLANISHI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	51-57
<i>Axmedova Madinabonu Maxmudjonovna</i> XALQ NASRI JANRLARINING O'ZARO MUNOSABATLARI	58-62
<i>Isroilova Manzura Jamolovna</i> FRANSUZ KOMPARATIV FRAZELOGIZMLARINING USLUBIY XUSUSIYATLARI	63-68
<i>Кенжабоев Шокир Абдулхалимович</i> ОСОБОЕ МЕСТО В ИЗУЧЕНИИ И РАЗВИТИИ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В ШКОЛАХ УЗБЕКИСТАНА	69-74
<i>Fayziyev Bahodir Baxshullayevich</i> J. K. ROULINGNING "GARRI POTTER VA AFSONAVIY TOSH" ASARIDAGI TO'QIMA NOMLAR VA REALIYALAR HAMDA ULARNING RUS VA O'ZBEK TILLARIGA TARJIMASI	75-79
<i>Mamatqulova Shoxsanam Isroil qizi</i> OLAMNING O'ZBEK LISONIY TASVIRIDA "FIDOIYLIK" KATEGORIYASI	80-84
<i>Тухтаева Фаруда Исматуллаевна</i> ИССЛЕДОВАНИЕ СТЕРЕОТИПОВ РОМАНАХ ПЕРЛ БАК	85-90
<i>Radjabova Dildora Raximovna</i> PIRIMQUL QODIROVNING "YULDUZLI TUNLAR" ASARI INGLIZCHA TARJIMASIDA BOBUR PSIXOLOGIYASI	91-96
<i>Mansurova Shohista Ismailovna</i> BADIY TARJIMANING MAQSADI, VAZIFALARI VA TARJIMA METODLARI	97-102
<i>Ermator Ixtiyor</i> SIRDARYO VILOYATI TOPONIMLARI	103-108

<i>Axmedjanova Farida Djavairovna</i> GRAMMAR INSTRUCTION IN COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING	109-114
<i>Saitov Suxrob Djumaydillayevich</i> ARTISTIC INTERPRETATION AND RESOLUTION OF HUMAN TRAGEDIES IN THE STORY	115-119
<i>Тўрабоева Ҳакима Усмонжон қизи</i> ФИРДАВСИЙ ДАҲОСИГА МЕҲР	120-124
<i>Toshpo'latova Xusniya Mamayusub qizi, Normamatov Farrux Komiljon o'g'li</i> INGLIZ REKLAMA SHIORLARI TARJIMASI JARAYONIDA SHAKL VA MA'NO MUVOFIQLIGI	125-129
<i>Абдуманнонов Хожиақбар Акмалжон угли</i> ОСВЕЩЕНИЕ ФРАЗЕОЛОГИИ В СВЕТЕ НАУЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ (краткий обзор на примере учебных пособий и словарей узбекского языка).....	130-136
<i>Абдуллаева Раъно Хикматовна</i> РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ КОНЦЕПТА «ДРУГ/ДРУЖБА» В РУССКОЙ И УЗБЕКСКОЙ ПОСЛОВИЧНОЙ ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА	137-144
<i>Hamidova Sayyora Nurmatovna</i> TILSHUNOSLIKNI MENTALINGVISTIK BOSQICHIDA KOGNITIV TADQIQOTLAR.....	145-151
<i>Rustamova Dilrabohon</i> ATAMALAR LUG'ATINING UMUMIY VA FARQLI TOMONLARI	152-157
<i>Khazratqulova Ozoda Abduganiyevna</i> EXPRESSION OF THE CONCEPT OF FORGIVENESS IN LEXICOGRAPHIC SOURCES AND ARTISTIC LITERATURE	158-162
<i>Farmonov Nurbek Pulatovich</i> WEB OF SCIENCE MA'LUMOTLAR TIZIMIDAN FOYDALANISH	163-169
<i>Xojiyeva Oynisa Shabonovna</i> ALISHER NAVOIY ASARLARIDA TURKIY XALQLAR MAQOLLARINING AKS ETISHI	170-176
<i>Norqobilov Sanjar Rahmat ugli</i> COMPARING COMPUTATIONAL LINGUISTICS APPROACHES ACROSS LANGUAGES	177-182
<i>Mamarasulova Iroda Jumanovna, Xojimetov Sa'dulla Jumanazarovich</i> ANGLIYA UYG'ONISH DAVRI ADABIYOTI	183-190
<i>Ho'jamqulov Anvar Jozilovich</i> OMON MUXTOR ROMANLARIDA POETIK USLUB QIRRALARI.....	191-196
12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Кутыбаева Елизавета Дуйсенбаевна, Аمانиязова Света Байниязовна</i> ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ОРГАНОВ ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	197-203
<i>Мирзаабдуллаева Матлуба Рустамовна</i> СУВДАН ФОЙДАЛАНУВЧИ ВА СУВ ИСТЕЪМОЛЧИСИ ТУШУНЧАЛАРИНИНГ ҲУҚУҚИЙ АҲАМИЯТИ ХУСУСИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР	204-209
<i>Toshkanov Nurbek Bahriddinovich</i> BILIMLAR IQTISODIYOTI VA INTELLEKTUAL MULK: TIJORATLASHTIRISHNING BA'ZI HUQUQIY JIHATLARI VA MUAMMOLARI	210-216

<i>Nishonov Abdulloh Ubaydulloh o'g'li</i> ATOM ENERGIYASINI JOYLASHTIRISHNING XALQARO EKOLOGIK TALABLARI	217-223
--	---------

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

<i>Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna</i> OLIY TA'LIM MUASSALARIDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI	224-228
--	---------

<i>Sadullayeva Shahlo Azimbayevna, Parmankulov Farxodjon Nurali o'g'li</i> TYUTORLAR ISH JARAYONIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI TATBIQ ETISH METODIKASI	229-233
--	---------

<i>Pirimova Nargiza Adilovna</i> SPORT-TAYYORGARLIK MASHG'ULOTLARIDA BALANDLIKKA SAKROVCHI QIZLARNING O'QUV-MASHG'ULOT JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH	234-239
--	---------

<i>Tangirqulov Elmurod Aliyovich</i> BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA ATROF-MUHITNI ASRASH ORQALI EKOLOGIK TARBIYA BERISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI VA "YASHIL MAKON" MODULLARI	240-244
--	---------

<i>Xayrov Rasim Zolimxon o'g'li</i> BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARINING KASBIY-METODIK TAYYORGARLIGINI TAKOMILLASHTIRISHDA TA'LIM TEXNOLOGIYALARINING QO'LLANILISHI	245-258
---	---------

<i>Ahmadjonova Odina Anvarjon qizi</i> ZAMONAVIY TA'LIM MUHITIDA INGLIZ TILI DARSLARIDA STEAM TA'LIM TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI: STEAM KOMPETENSIYALAR TUSHUNCHASI	259-265
---	---------

<i>Valieva Xolida</i> AJDODLAR MEROSI - INSONIYAT BOYLIQI	266-271
--	---------

<i>Djumayeva Dildora Isroilovna</i> BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	272-277
--	---------

<i>Davlatova Nilufar Vosiljonovna</i> TA'LIM-ISHLAB CHIQRISH INTEGRATSIYASINI KUCHAYTIRISHDA ZAMONAVIY TA'LIMNING O'RNI VA MOLIALASHTIRISH MEXANIZMLARI	278-285
---	---------

<i>Mamaraimova Zebo Shafatovna</i> YUQORI SINF O'QUVCHILARINI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK TAMOIYILLARI	286-290
---	---------

<i>Turayev Yolqin Sherzod o'g'li</i> KATTA MAKTABGACHA TA'LIM YOSHDAGI BOLALARDA DALILIY ASOSLASH KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISH YO'LLARI	291-295
--	---------

<i>Abdurasulova Shoirra Kushakovna</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINF O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENTLILIGINI INTEGRATIV YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISH	296-305
---	---------

<i>Sottarov Abduvali Umirqulovich</i> UMUMIY FIZIKA KURSINI O'QITISHDA NANOTEXNOLOGIYA FAN VA TEXNIKA SOHASI SIFATIDA	306-310
---	---------

<i>Xushnazarova Ma'mura Nodirovna</i> VOLONTYORLIK FAOLIYATINIG IJTIMOIIY-PEDAGOGIK MUAMMOLARI	311-315
<i>Xushvaqtov Umar Norqobilovich</i> AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANIB O'QUVCHILARDA IMPERATIV TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHDA KOMPETENSIYANING RO'LI	316-320
<i>Alimqulova Ra'noxon Gulmirzayevna</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARIDA NUTQ MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHGA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR	321-326
<i>No'monxonova Muattarxon Nosirxon qizi</i> BO'LAJAK TILSHUNOSLARDA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARKOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARINING AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI	327-331
<i>Xalikov Faroxidin</i> TA'LIM TIZIMIDA TESTOLOGİYADAN FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH SAMARADORLIGI	332-339
<i>Abduvaxidov Xusan Abdukulovich</i> OLIY TA'LIM TALABALARIDA INNOVATSION YONDASHUV ORQALI KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH	340-345
<i>Якубова Нафиса Одилжановна</i> ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУССАСАЛАРИДА ЧИЗМАЧИЛИК ДАРСЛАРИДА ТАЛАБАЛАРНИ ИЖОДИЙ-КРЕАТИВ ФИКРЛАШГА ЎРГАТИШ МЕТОДИКАСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	346-354
<i>Karimov Qayum Mamashayevich</i> TALABALARNI KOMPYUTERLI MATEMATIKA TIZIMLARINING GRAFIK IMKONIYATIDAN FOYDALANISH BO'YICHA BILIMINI OSHIRISH	355-360
<i>Yusupova Shoxista Alimjanovna</i> TO'GARAK MASHG'ULOTLARI ORQALI TASVIRIY SAN'AT FANIGA ASOSLANGAN XOLDA O'QUVCHILAR IJODIY QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	361-371
<i>Kasimov Oйбек Омилевич</i> СПОРТДА АХЛОҚИЙ ҚОЙДАЛАР ВА "FAIR PLAY" НОРМАЛАРИНИНГ АҲАМИЯТИ ...	372-378
<i>Abduraxmonov Akbar Abduxamidovich</i> MILLIYLIK VA UMUMINSONIYLIK TAMOIYILLARI UYG'UNLASHUVINING NAZARIY- METODOLOGIK JIHATLARI	379-386
<i>Фазлиддинов Шухрат Фахриддинович</i> ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ЗАНЯТИЯХ ПРИ ИЗУЧЕНИИ КАТЕГОРИИ РОДА ГЛАГОЛА В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВУЗАХ.....	387-394
<i>Jurayev Bobomurod Ramazonali o'g'li</i> TALABALARNING JISMONIY FAOLLIGINI OSHIRISH VA RIVOJLANTIRISH JARAYONINING SAMARADORLIK DARAJASI	395-400
<i>Eshbekova Gulabahor Zafarboyevna</i> MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING YOZISH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOLARI	401-406

<i>Khidirova Malakhat Qazakhovna</i> ORGANIZATION AND EVALUATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS BASED ON EUTAGOGICAL APPROACHES	407-413
<i>Fayzullayeva Madina Abdumo'min qizi, Xolbo'tayeva Moxinur Temurboy qizi</i> MENEJMENT SOHASINI O'QITISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	414-420
<i>Achilov Nuriddin Abdugafforovich</i> AL-HAKIM AT-TERMIZIY TA'LIMOTINING ILMIY TADQIQI	421-426
<i>Norinov Muxammadyunus Usibjonovich</i> JAMIYAT TARAQQIYOTIDA BO'LAJAK MUHANDISLARNING KASBIY KOMPETENSIYALARINI TAKOMILLASHTIRISHNING AHAMIYATI	427-432
<i>Begimqulov Zarif Axmadovich</i> JISMONIY TARBIYA YO'RIQCHISINING IJTIMOY-MADANIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA MALAKA OSHIRISH JARAYONINING AHAMIYATI	433-438
<i>Izbosarova Zuxro Anatoliy qizi</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINF O'QITUVCHILARINING KOMMUNIKATIV KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH SAMARADORLIGI	439-443
<i>Jumayev Sirojiddin Zafarovich</i> MOLEKULAR BIOLOGIYADAN OQSILLARNING AMINOKISLOTA TARKIBI VA AMINOKISLOTALARNING TASNIFI MAVZUSINI O'QITISHDA MASALA VA MASHQLARDAN FOYDALANISH	444-449
<i>Pulatova Muxabbat Egamberdiyevna</i> BOSHLANG'ICH SINF O'QITUVCHILARIDA INNOVATSION KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	450-457
<i>Yuldashev Mengali Ziyaduloyevich</i> BOSHLANG'ICH SINF O'QITUVCHILARIDA MUSTAQIL ISHLASH KOMPITENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH	458-463

10.00.00– Филология фанлари

Mamarasulova Iroda Jumanovna
Jizzax Davlat pedagogika universiteti,
Maktabgacha va boshlang'ich ta'limda xorijiy til kafedrasida o'qituvchisi.
Email: irodamamarasulova866@gmail.com

Xojimetov Sa'dulla Jumanazarovich
Jizzax Davlat pedagogika universiteti,
"Ijtimoiy gumanitar fanlarni o'qitish metodikasi
(Ma'naviyat asoslari)" mutahassisligi 1-kurs magistranti.
Email: sadulla866@gmail.com

ANGLIYA UYG'ONISH DAVRI ADABIYOTI

Annotatsiya. Ushbu maqolada Angliyada uyg'onish davri adabiyotining paydo bo'lishi. Uilyam Shekspir asarlarining jahon adabiyotida tutgan o'rni. Buyuk o'zgarishlar davri bo'lgan Renessans ayni paytda yangicha munosabatlarning shakllanish davri. Angliyada zamonaviy adabiyotning yangicha bosqichga chiqish jarayoni hamda buyuk yozuvchi Uilyam Shekspirning asarlari yaratilish tarixi yozilgan.

Kalit so'zlar: klassik janr, uch birlik qoidasi, oliy did, mimesis, Shekspir, teatr, Gamlet.

Mamarasulova Iroda Jumanovna
Jizzakh state pedagogical university,
a teacher of foreign language at primary
and preschool education department

Khojimetov Sadulla Jumanazarovich
Jizzakh state pedagogical university,
1st-year master's student, majoring in "Methodology
of Teaching Social Humanities (Foundations of Spirituality)".

ENGLISH RENAISSANCE LITERATURE

Abstract. In this article, the emergence of Renaissance literature in England. The role of William Shakespeare's works in world literature. The Renaissance, a period of great changes, is also a period of formation of new relationships. The history of the process of modern literature reaching a new stage in England and the creation of the works of the great writer William Shakespeare is written.

Key words: classical genre, rule of three, high taste, mimesis, Shakespeare, theater, Gamlet.

Мамарасулова Ирода Жумановна
Джизакский государственный педагогический университет,
Преподаватель кафедры иностранных языков
дошкольного и начального образования.

Хожиметов Саъдулла Жуманазарович
Джизакский государственный педагогический университет,
Студентка 1 курса магистратуры по специальности
«Методика преподавания социально-
гуманитарных наук (Основы духовности)».

АНГЛИЙСКАЯ ЛИТЕРАТУРА ЭПОХИ ВОЗРОЖДЕНИЯ

Аннотация. В данной статье рассматривается возникновение литературы эпохи Возрождения в Англии. Роль произведений Уильяма Шекспира в мировой литературе. Возрождение, период великих перемен, является также периодом формирования новых отношений. Написана история процесса выхода современной литературы на новый этап в Англии и создания произведений великого писателя Уильяма Шекспира.

Ключевые слова: классический жанр, правило трех, высокий вкус, мимесис, Шекспир, театр, Гамлет.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V3I12.2Y2023N29>

Kirish. Shekspir Uyg'onish davrining eng yirik vakillaridan biridir. U haqida yuzlab kitoblar yozilgan, ko'plab shekspirshunoslar etishib chiqqan, uning ijodi turli, o'ta ziddiyatli fikr – mulohazalar uyg'otgan. Bizdan 400 yil oldin yashab ijod etgan bu buyuk dramaturg ushbu sohada egallagan cho'qqi hanuz zabt etilgani yo'q. Shekspir hayotiga oid uncha ko'p ma'lumotlar saqlanib qolmagan, borlari ham to'liq va aniq emas. Shekspir 1564-yil 23-aprelda eyvon daryosi sohilidagi Stratfort shahrida tug'ilgan. Shekspirning ajdodlari emenlar-ya'ni erkin dehqonlar bo'lganlar. Ular orasida jasur jangchilar, nayzadorlar, yoyandozlar bo'lganligi taxmin qilinadi. "Shekspir" so'zi - "nayza o'ynatuvchi" ma'nosini anglatadi. [1,5]

Shekspirning otasi hunarmand-savdogar bo'lgan, u charm va charm qo'lqop bilan savdo qilgan. Ishlari yurishgan davrlarda hatto shahar meri qilib ham tayinlangan. Biroq ishlari orqaga ketib singach, oila haqida qayg'urish, g'amho'rlik qilish katta o'g'li Uilyam zimmasiga tushadi.

Stratfordda Shekspir ta'lim olgan maktab ingliz tili bilan bir qatorda qadimgi lotin va yunon tillari o'qitilgan. Uilyam qobilyatli o'quvchi bo'lgan, hatto keyinchlik shu maktabda o'qituvchi yordamchisi bo'lib ishlagan. Ayni paytda go'sht do'konida yollanma ishchi (shogird) bo'lib xizmat qilgan. Uka va singillarini boqish uchun qo'shni o'rmonda ovchilik qilgan. Bu esa taqiqlangan edi, chunki barcha o'rmon va parklar qirollik mulki hisoblanardi. Biroq ov asosiy tirikchilik vositasi edi va Shekspir shunday qaltis yo'l tutishga majbur edi. Albatta, botir ovchi, sevimli xalq qahramoni Robin Gud haqidagi afsonalarruhida ulg'aygan yosh Shekspir uchun bu romantika bo'lib tuyulgan bo'lishi ham mumkin. [1,10]

Shekspir 18 yoshda to'satdan 26 yoshli fermer qizi Anna Xetueyga uylanadi va 20 yoshida kattagina oilaning boshlig'iga aylanadi - qizi Syuzen, egizaklar Yudef va Gamletga otabo'ladi. Endi u ikki oilani - o'zining va otasining oilasini boqishi lozim edi. Uning noqonuniy ovchiligiga barham beradilar, o'rmon qorovullari Uilyamni o'ldirilgan bug'u bilan tutib oladilar va va sudya ser Tomas Lyusi haqida epigrammalar to'qigan va ular xalq orasida mashhur edi. Brakonyerlarga beriladigan jazo og'ir edi - qamchi bilan savalash, badaniga qizdirilgan temirnobosish, hatto qatl qilishgacha borilar edi. Shekspir Stratforddan qochadi va Londonda panoh topadi. Oradan besh yil o'tgach, uning yurtdoshi hunarmand Berbej tomonidan qurilgan London teatrida aktyor va dramaturg sifatida paydo bo'ladi. Shekspir teatridagi ishini badavlat tomoshbinlarning otlariga qo'riqchilik qilishdan boshlaydi. Keyinchalik aktyorlik

qiladi. So'ngra unga eski pyesalarni qayta ishlar vazifasini topshiradilar. Tajriba to'plagach, mustaqil ijod bilan shug'ullana boshlaydi. [2,4]

90-yillar Shekspir hayotining moddiy va ma'naviy jihattan gullab yashnagan davri hisoblanadi. Oilasi hali ham Stratfordda yashar, u tez-tez kelib ularning holidan habar olib turar edi. Shekspir shahardagi eng yaxshi uy va shahar tashqarisida er sotib oladi. Otasiga barcha qulayliklar yaratdi, unga dvoryanlik unvonini olib berdi. Shekspir davri teatri hozirgisiga uncha o'xshamaydi. Sayyoh aktyorlar, asosan, mehmonxona hovlilarida tomosha ko'rsatishar, tomoshabinlar oldindan, yon tomondan hamda mehmonxona balkonlaridan sahnani tomosha qilishar edi. XVI asrdagi Londonning doimiy teatrlari ham ana shunday qurilgan bo'lib, parda va dekoratsiyalari bo'lmagan ochiq maydonchalardan iborat edi. Aktyorlar sahnada orqa tomondagi eshikdan kirar edilar, tomoshabinlar esa hatto ba'zan sahnaga ham chiqib o'tirrar edilar.

Tomoshada ayollar qatnashmasdilar, teatrga kelgan ayollar engiltabiat hisoblanar edi. Ba'zi gap so'zdan qo'rmaydigan kibor ayollar teatrga kelishga jur'at qilardilar, lekin ular ham yuzlarini niqob bilan to'sib olardilar. Aktyorlar ichida ham ayollar yo'q edi. Dezdemon va Afeliya rollarini chiroyli o'spirin yigitchalar ijro etardilar. Shekspir biograflarining ma'lomotlariga qaraganda uning eng yaxshi roli Gamlet otasining arvohi bo'lgan. U qirollar rolini o'ynagani ham aytilgan. Bunday rollar esa faqat eng yaxshi aktyorlarga topshirilgan. Bu esa Shekspir yomn ijrochi bo'lmaganigan dalolat beradi. 1599-yilda Londondagi eng yaxshi teatr—"Globus" ochiladi va Shekspir uning boshqaruvchilardan biri qilib tayinlanadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Buyuk o'zgarishlar davri bo'lgan Renessans ayni paytda yangicha munosabatlarning shakllanish davri edi. Angliyada jun ishlab chiqarish sanoati rivojlanishi natijasida dehqonlarning erlari qo'y-qo'zilar uchun o'tloqlarga aylantirildi, bu esa ularning qashshoqlashuviga sabab bo'ldi. Angliya qirolichasi elizavetta shafqatsiz hukmdor edi, lekin u bu hususiyatini pardalay bilar, ish yuritishda parlament va dinga tayanar edi. Ayniqsa hukmdorligining oxirgi bosqichiga kelib qo'l ostidagilarga nisbatan shafqatsizligi va ularning taqdiriga befarqligi kuchaydi. U badavlat kiborlarga xo'jalikning muhim sohalarini boshqarishni berar evaziga esa ulardan mo'may haq olar, endi parlamentga emas maxfiy politsiya va kengashga tayanar edi. Oqibatda hur fikrlilik uchun ta'qiblar o'ziga yoqmagan kishilarni qatl etishlar boshlandi.

Shekspir ijodidavir shafqatsizliklari aks etmay qolmadi. Uning tragediyalarida bu yaqqol namoyon bo'ladi. Siyosiy o'zgarishlar Shekspir taqdirida ham iz qoldirdi. Samimiy, ochiq ko'ngil Shekspirning do'stlari ko'p edi, lekin dushmanlari ham yo'q emasdi. Ko'pchilik univerisitet ta'limini olgan dramaturglar ichida uni ko'ra olmaydigan ham uchrardi. Masalan, 1592-yili R. Grin Shekspirga pamflet yozadi va uni "mahmadona, o'galar patini yopishtirib olgan qarg'a" deb ataydi. [3,5]

Shekspirning kiborlar orasida ham do'stlari bor edi. Graf Sautgempfort uning do'sti va homiyi edi, u shekspirni kibor bilimdon yoshlar to'garagiga olib borgan edi. Bu to'garakda dramaturg Robert Esseks Yelizavetani tanishadi. Esseks taqdiri fojiali tugaydi. U Yelizavetaning nazari tushgan yigit edi, ular orasidan gap o'tadi va do'stlik buziladi. Esseks Yelizavetani tanqid qiladi va bu bilan chegaralanmay unga qarshi isyon uyushtiradi. Isyonga chaqiriq sifatida "Shekspirning Richard III" asari sahnaga qo'yilishi lozim edi, tomoshga isyonchilar to'planishgan edi. Pyesani mazmun-mundariyasi ko'pjihatdan voqeelikka yaqin edi, unga zolim qiroлга qarshi isyon tasvirlanar va ma'qullanar edi. Biroq isyon amalga oshmadi, Esseks qatl

qilindi."Globus teatrining aktyorlarining so'roqqa chaqirtirdilar.Ular isyonga aloqalari borligi ni rad ettilarva buni jo'ngina izohladilar: ular har doimgidek tomosha ko'rsatgandilar, holos,

Oradan ko'p o'tmay Shekspirning otasi vafot etdi, ketma-ket o'g'li Gamlet va ukasidan ayrildi. Bu orada qanchalik shafqatsiz bo'lsa ham, har qalay "Globus" teatriga homiylik qilgan Yelizaveta vafot etdi. Uning o'rniga qirol Iakov I Styuart o'tirdi.Tarixdan bilamizki u Yelizaveta tomonidan qatl qilingan Mariya Styuartning o'g'li edi. "Globus" "Qirol malaylari"nomini oldi. Shekspir saroy teatri "Blekfrayes"ga pyesalar yozaboshladi. Bu teatrdagi yosh dramaturglar Bomond va Fletcher qanday qilib bo'lmasin uni chetlatishga urinar edilar. Bu yillar Shekspir uchun og'ir bo'ldi. Uning so'ngi pyeyasi "Bo'ron" da shunday epizod bor: sehrGAR Prospero qizining nikoh to'yiga atab sehrli spektakl yozadi, ruhlari so'ngi marta o'ziga chorlaydi so'ng sehli tayoqchasini sindiradi va duolar kitobini dengizga uloqtiradi.Shekspir sehrGAR qilmishida o'z qismatini bashorat qildi. Buyuk fojianavis sahnani va ijodni tark etdi.

1612-yilda dramaturg qadrdon Stratfortga qaytdi.Oradan to'rt yil o'tgach, 1616-yilning 23-apreliga 53 yoshda vafot etdi. Uni Stratfort cherkoviga mehrob ustida ko'madilar. O'limi oldidan qabrga shunday so'zlarni yozib qo'yishlarini vasiyat qiladi:"Aziz, do'stim, Iso haqqi bu erga ko'milgan xokni bezovta qilganlar xudoning qarg'ishiga qolsinlar". [3,8]

Shekspir bu so'zlar bilan go'yo kelgusida uning ijodiga nisbatan adolatsiz munosabatning oldini olmoqchi bo'lgan. Aslida Shekspirning vasiyatini juda jo'n izohlash mumkin.U qo'yilgan joy badavlat va obro'li kishilarning o'rni edi.Shekspirni shu narsa bezovta qilgan bo'lsa kerak.. Biroq XIX asrda Shekspirning asarlari boshqa birov tomonidan yozilgan, degan fikr o'rtaga tashlandi va hatto jiddiy ilmiy tadqiqotlar uchun mavzuga aylandi.. Bunda oddiy adabiyot va sa'atdan yiroq oiladan chiqqan maxsus ta'lim ko'rmagan aktyor shunday buyuk asarlar yaratishlii mumkinligi buning ustiga o'zdavri fanlariga oid bilimlardan bu qadar keng ma'lumotga ega bo'lishi (masalan, tibbiyot to'g'ro'sida shifokor, huquq to'g'risida huquqshunos, o'simliklar to'g'risida botanik sifatida fikrlashi) shubhaga olinadi. Bir turkum tadqiqotchilar Shekspir asarlari yozuvchi va olimlar guruhi tomonidan yozilgan, degan fikrni ilgari suradilar. Ikkinchi turkum tadqiqotchilar esa, uslubdagi yagonalikni sezgan holda muallif kiborlar jamiyatidan bo'lgan degan mulohazani o'rtaga tashlagan. XVI asr sharoitida shunday bo'lishi ham mumkin edi, chunku kiborlarning sahna uchun asar yozishlari juda past ketish ularning sha'nlariga nолоyiq hisoblanardi. Shu sababli Shekspir nomi ostiga biror obro'li kibor yashiringan bo'lishi ehtimol.

Shu tariqa shekspir pyesalari goh ingliz faylasufi Frensis Bekon, goh graflar Retlend, Derbi, Osfordlar ijodi, deb taxmin qilingan. Amerikalik Deliya Bekon 1857-yilda "Shekspir falsafasiga izoh"asarida Shekspir va faylasuf bekon qarashlaridagi yaqinlikni isbotlagan.Biroq hulosa munozarali edi, olima fikricha, go'yo Shekspir asrlarini faylasuf Bekon u boshchiligidagi to'garak yozgan. Deliya Bekon mualliflik jumbog'ining javobi dramadramaturgning qabriga yashiringan degan fikrga ham borgan. Bu unchalik asosli bo'lib tuylganki, olima Angliyaga kelib, Stratfortga joylashgan. Kecha -kunduz Shekspir qabridan nari ketmagan. Nihoyat odam yollab Shekspir maqbarasiga tushmoqchi bo'lganda ushlab olingan.

Natijalar. Shifokorlar tekshirishidan so'ng Deliya Bekon aqldan ozgan, deb topilgan va ko'p o'tmay ruhiy xastaliklar shifoxonasida olamdan o'tgan. Bu hodisa go'yoki u Shekspir qabri ustida bitilgan vasiyatnomadagi so'zlar haq bo'lib chiqqandek, olima daho san'atkor qarg'ishiga qolgandek taassurot uyg'otadi.

XX asr o'rtalariga kelib Amerikada Shekspirning muallifligi masalasi yana ko'tariladi. Endi Shekspir asarlari uning zamondoshi, 1593-yilda fojiali halok bo'lgan Kristofer Marloniki deya isbotlashga urinildi. Bu qarash tarafdorlarining fikricha, Marlo qotillardan yashirinish maqsadida Shekspir imzosi bilan asarlar yozgan. Bu nazariyaning ham asosi puchligi tezda ma'lum bo'lib qoldi. Marlo bilan Shekspir bir davrda ijod qilgan bo'lib, ularning asarlarini farqlash qiyin emas. So'ngra Marloning o'limi ham aniq qayd etilgan. Shekspir asarlari Marlo tomonidan yozilganligi xususidagi taxminda hech qanday mantiq yo'qligi aniqlangan. [4,2]

Bu kabi bahslarga allaqachon barham berilgan va har qalay o'tmishda Shekspir ismli daho yashab o'tganligi, uning o'lmas asarlari bugunga qadar insoniyat qalbini zabt etib kelayotgani aniq faktdir. Shekspir ijodini she'riyatdan boshlagan. Uning ikki dostoni "Venera va Adonis" hamda "Lukretsiya" o'z davrida mashhur bo'lgan. Buyuk dramaturg, ayniqsa, sonet janrida shuhrat qozongan. Sonet Italiyada vujudga kelgan janr bo'lib, 14 satrdan iborat bo'lishi kerak. Ingliz soneti 4 va oxirgi 2 satrdan iborat. Shekspirning oddiy ingliz sonet shakliga chuqur mazmun singdirdi. Uning 152 ta soneti mavjud bo'lib, 126 tasi shoirning do'stiga, 28 tasi qorasoch ayolga bag'ishlangan. Shekspirning ishqiy she'rlari hayotiyliigi bilan ajralib turadi. Petrarka va uning ingliz izdoshlari ijodida oltin sochli, farishtasimon, etishib bo'lmas go'zal kuylanadi. Shekspir sonetlarining qorasoch qahramoni esa jonli va hayotiy obrazdir.

Tadqiqotchilar Shekspirning pesalari sonini 37 ta deb ko'rsatadilar va uch davrga bo'lib o'rganishni ma'qul ko'radilar. 1590-1600-yillar. Bu davr yosh dramaturgning hayotga va kelajakka ishonch barq urib turgan davri. Ko'plab komediyalari va "Romeo va Juletta" tragediyasi aynan ana shu davrda yozilgan. 1601-1608-yillar. Bu bosqichda, asosan, uning tragediyalari yaratilgan. Shekspir oilasida ro'y bergan fojialar hamda ingliz xalqining qashshoqlashuvi dramaturg ijodida iz qoldirmay ketmagan. "Gamlet", "Otello", "Qiroi Lir", "Makbet" tragediyalari uning qalbidagi ruhiy jarayonlar silsilasi mahsulidir. Hatto, shu davrda yozilgan komediyalarida ham dramatik ruh ustivorlik qiladi. 1609-1613-yillar dramaturg ijodida fojeiy ruh bir qadar susaygan davr. Chet ellik tadqiqotchilar buni dramaturgning voqelik bilan murosaga kelgani, kurasndan charchagani bilan izohlaydilar. Voqelikdagi o'zgarishlar, hukmron tabaqaga xizmat qilishga majburlik Shekspir imkoniyatlarini cheklagan bo'lishi mumkin. Biroq falsafiylik, o'git kuchayganligi «Simbelin» (1610), «Qishki ertak», «Bo'ron» pyesalarida kuzatiladi.

Shekspir komediyalari xilma-xildir. Qadimgi Rim komediyasining qayta ishlangan shakli «Xatolar komediyasi», Angliya hayotidan olingan «Vindzorlik masxaraboz ayollar», italiyaliklar hayotidan olingan "Veronalik ikki yigit" (1594), «O'n ikkinchi kecha» (1600), fantastik ertak-pyesa «Yoz tunidagi kecha» (1596) va boshqalar ham shular sirasiga kiradi. Biroq bu asarlar mavzu jihatdan bir-biriga yaqin bo'lib, deyarli hammasida muhabbat mavzusi ko'tariladi. Shekspir ijodiga xos kuchli tragizm hatto komediyalarida ham o'zini namoyon qilib turadi. Kulgili vaziyatlar dramatism bilan yo'g'rilib ketadi, biroq asar nihoyasida porloq, ezgu tuyg'ular g'alaba qozonadi va bu narsa ularni komediya deb hisoblanishiga asos bo'lib xizmat qilgan.

Shekspirning ingliz tarixiga bag'ishlangan xronikalari ikki yuz yillik davrni qamrab oladi. Ularda Angliya bilan Fra'nsiya o'rtasida 100 yillik urush hamda Qizil va Oq atirgullar o'rtasidagi feodal urush voqealari aks etgan. Shekspirning xronika-pyesalariga R.Xoldinshenning XVI asr o'rtalarida yozilgan tarixiy Angliya, Shotlandiya va Irlandiya xronikalari asos bo'lib xizmat qilgan. Shekspir xronikalarida Angliya taxti uchun bo'lgan kurashlar aks etgan. Dramaturg qiroi uchun ikki jihat — shafqatsizlik va zaiflik jiddiy nuqson deb hisoblaydi. [5,5]

Richard III, qirol Jon shafqatsizligi bilan, Richard I, Genrix VI zaifligi bilan fojialarga sabab bo'ladilar. Shekspir idealidagi qirol Genrix V obrazida mujassamlashgan. Biroq dramaturg yaratgan adolatli, dono va kuchli qirol hayotdagidan keskin farq qiladi. Genrix V qisqa muddat hukmronlik qilgan bo'lsa ham ozmuncha shafqatsizliklar qilmadi. Fransiya bilan urushni qayta alanga oldirdi, «yeretiklar» (mavjud diniy ta'limotning tashkiliy tomoniga, ya'ni cherkov tartibotlariga, diniy jaholatga qarshi bo'lgan ta'limot vakillari) ni olovda yoqdi. Shekspir bu obrazni yaratishda ko'proq hayotiy faktlarga emas, Genrix V haqidagi xalq afeonalariga tayandi. Bu afeonalarga ko'ra qo'rqmasligi, botirligi bilan ajralib turadigan, janglarda doimo g'alaba qozonib kelgan qirol Genrix juda yosh vafot etadi.

«Richard III» pyesasi xronikadan ko'ra tragediyaga yaqinroq turadi. Uning markazida yovuzligi bilan ajralib turuvchi Richard III turadi. Uning asosiy maqsadi - taxt, hokimiyatga etishish. Ayni paytda aqlli, jasur jangchi va jozibador shaxs. Yorklar oilasining a'zosi bo'lgan Richard o'z akasi uchun taxtni egallash maqsadida yo'lida uchragan Lankasterlar (qizil atirgul) sulolasining barcha a'zolarini qatl etib boradi. Keyin esa o'zi uchun taxtga yo'l ochadi va mislsiz shafqatsizliklar qiladi — o'z oilasini asta-sekin qurita boshlaydi. Akasining ikki go'dak farzandini qatl ettirishi - uning yovuzliklarining so'nggisi edi. Richard hayotining intihosi ham fojiali tugaydi, u Richmon-Tyudorlar sulolasining boshlig'i tomonidan o'ldiriladi. Shekspir ijodining cho'qqisi uning besh tragediyasi: «Romeo va Juletta», «Gamlet», «Otello», «Qiroi Lir» va «Makbet» hisoblanadi.

Shekspirning ilk tragediyasi «Romeo va Juletta» dir. Asar 1595-yilda yozilgan. Bu davrda Shekspir asosan komediyalar yaratgan bo'lib, ularning aksariga ishqiy mavzu asos qilib olingan. Shekspir kome-diyalarida muhabbat yovuzlik ustidan g'alaba qozonadi. «Romeo va Juletta» ham muhabbat mavzusida. Biroq bu asarda sevgi fojia bilan yakun topadi. Tragediyadagi fojining asosiy sababchisi ikki oila o'rtasidagi eski adovatdir. Bunday mavzu qadimdan mavjud bo'lib, uni barcha xalqlarda kuzatish mumkin. Ularda tarixiy faktlar afsonaga asos bo'lib xizmat qilgan. Masalan, Italiyada ikki dushman oila — Montekki va Kapuletti yashab o'tgani ma'lum. Keyinchalik ingliz shoiri Artur Bruk shu asosda doston yozgan. Shotlandiyada ham dushman qabilalardan bo'lgan ikki yoshning fojiali muhabbati haqida «Duglaslar fojiasi» balladasi mavjud. Bulardan tashqari ikki yoshning anglashilmovchilik qurboni bo'lganligini tasvirlovchi Piram va Fisba haqidagi qadimgi yunon afsonasi ham mavjud. Unda Piram sevgilisi bilan uchrashishi lozim bo'lgan erda qizning qonga belangan, parchalangan yoping'ichini ko'radi. Fisbani yirtqich hayvonlar nobud qilgan, degan dahshatli xulosaga keladi va o'zini o'ldiradi. Bu orada Fisba qaytib keladi, u o'lmagan, yoping'ichini sher hujumidan qochayotganda tushirib qoldirgan edi. Sevgilisiningjasadini ko'rgach, uning qirlichi bilan o'zini o'ldiradi. Shekspir bu afsonalardan yaxshi xabardor edi, o'z tragediyasida ulardan unumli foydalanadi hamda yangi ruh bilan boyitadi.

Muhokama. Romeo va Juletta muhabbati kutilmaganda bir ko'rishdayoq tug'iladi va alanga oladi. Bu Sharqda mashhur Qays va Layli ishqining uyg'onishini yodga soladi. Biroq har ikki asarda boiganidek, bu muhabbat yo'lida darhol g'ovlar paydo boiadi. Sevishganlarning oilalari bir-biriga dushman, Romeo go'zal Rozalindaga ham xushtor, Juletaga esa Paris uylanishi lozim, Juletta hali juda yosh...

Biroq muhabbat to'siqlarga qaramaydi, qahramonlarni butkul o'zgartirib yuboradi Romeo o'zining Rozalindaga xushtorligini oddiy o'yin, havas ekanligini tushunib etadi. Juletta esa yosh, soddadil qizdan irodali, o'z hissiyotlari uchun kurashishga qodir ma'shuqaga aylanadi.

U sevgidan boshi aylangan yigitga birinchi bo'lib turmush qurishni taklif qiladi. Bu ikki yoshning muhabbatiga xayrixoh faqat ikkita odam bor — enaga va rohib Lorenzo. Juletta oilada o'z hissiyotlariga hamdard odam topa olmaydi. Ota shafqatsiz va zolim odam, onasi esa farzandi dardlariga befarq. Faqat enagagina Julettaning sirlaridan voqif. Biroq enaga o'z qarashlarida sobit emas, kimdan sovg'a olsa, o'shanga xizmat qilaveradi. Julettaning Romeoga xufyona turmushga chiqqariini bila turib, uni Parisga tegishga undaydi. Shundan so'ng Juletta faqat rohib Loreasogagina ishonib qoladi.

Lorenzo o'rta asr ma'rifatparvarining yorqin obrazidir. U ezgulik, toza hissiyotlar himoyachisi. Ayni paytda ikki yoshning muhabbati oilalar o'rtasidagi ixtilofga ham barham beradi, deya orzu qiladi. Shu sababU ham ularni yashirincha nikohlab qo'yadi. Romeo Tibaltni, ya'ni Julettaning qarindoshi akasini o'ldirib qo'ygach, qochishga majbur bo'ladi, Juletta esa Parisga turmushga chiqishga rozi bo'lishi lozim edi. Shunda Lorenzo hiyla ishlatmoqchi bo'ladi, ya'ni o'zining bilimlariga tayanib o'tlardan tayyorlagan dorisi bilan Julettani uxlatib qo'ymoqchi bo'ladi. Bu Romeo yashirincha kelib Julettani olib ketishi uchun yagona chora edi. Bunday vaziyat o'z vaqtida boshqa asarlarda ham qo'llangan. Shekspir unga reaUstik ruh baxsh etadi. Juletta ota-onasiga sirini ocha olmas, chunki akasining o'limi, judolik alami ularning insofga kelishiga mutlaqo yo'l qo'ymasligi aniq edi. Buning ustiga qizning alamzada onasi Romeoni zaharlamochi ekanligi Julettaning Lorenzo taklifiga ko'nishi yagona chora, degan xulosaga kelishiga sabab bo'ladi. Keyingi hodisalar ham hayotiy. Romeoga Lorenzo tomonidan yuborilgan chopar shaharda tarqalgan o'lat kasali tufayli vaqtida etib bora olmaydi. Oqibatda Romeo Juletta o'limi to'g'risidagi yolg'on xabarni eshitadi va bu fojiaga sabab bo'ladi.

Asardagi ikki zodagon oilasi o'rtasidagi ixtilof tufayli Veronaning asl yoshlari Juletta, Romeo, Romeoning do'sti Merkutsio, Julettaning akasi Tibalt halok bo'ladi. Hatto Julettaga oshiq-u beqaror bo'lgan go'zal Paris ham nobud bo'ladi. Biroq sevgi g'alaba qozonadi, sevishganlarning jasadlari ustida ularning otalari bir-birlariga qo'l uzatadilar. Oshiq-ma'shuqni bir qabrga qo'yadilar. Bu ham Navoiyning mashhur «Layli va Majnun» dostoni xotimasini yodga soladi:

Bir na 'shqa soldilar ikkovni,
Jonsiz kelin-u o 'lik kuyovni.

«Romeo va Juletta» tragediyasi tilining shiraliligi va musiqiyliги bil.in ajralib turadi. Shekspir bu asarida ingliz tilining imkoniyatlari naqadar kengligini namoyon qilgan. Romeo va Julettaning birinchi dil izhori dunyo xalqlari orasida mashhur bo'lib ketgan. Julettaning Romeoni quvg'in qilinishi oldidan tongni chorlayotgan turnaga shikoyati Shekspir tomonidan O'rta asrga xos tong qo'shig'i usulida yozilgan. Bunday qo'shiqlarni trubadurlar ijro etganlar. Shekspirning bu asari o'z davrida ham g'oyat mashhur bo'lgan. 1601- yilda Shekspirning yana bir buyuk asari «Gamlet» dunyoga keladi. Bu tragediya asosida XII asr solnomachisi Sakson Grammatik tomonidan yozib qoldirilgan afsona yotadi. Unda shahzoda Gamlet otasining o'limi uchun amakisidan qasos oladi. Bu niyatini yashirish maqsadida u o'zini aql dan ozgan qilib ko'rsatadi. Asar nihoyasida Gamlet g'alaba qozonadi va taxtni egallaydi.

Ushbu qissa fransuz yozuvchisi Belforening «G'aroyib voqealar» kitobiga ham kiritilgan. Bundan tashqari T.Kid tomonidan yozilib, bizgacha etib kelmagan asarda ham «Gamlet» haqida ma'lumotlar bor. Shekspirga, albatta, bu asarlar tanish bo'lishi kerak. Shekspirning Gamleti afsona qahramonlaridan ancha farq qiladi. Shekspir qahramoni hayoti afsonadagidan farqli o'laroq fojiali tugaydi, bundan tashqari u ayyor va epchil qasoskor ham emas. Shekspir yaratgan

Gamlet murakkab fikrlovchi qahramon, u qasos olishga shoshilmaydi. Boshida arvochning so'zlariga ishonmaydi, chunki u xudoning emas, shaytonning elchisi bo'lishi mumkin. U holda Gamlet og'ir jinoyatchiga aylanadi. Gamlet O'rta asrlar ma'rifatparvarlik davri kishisi. U qilmishini tahlil qila oladi. Shu sababli amakisining chindan gunohkorligini tekshirib ko'rmoqchi bo'ladi. Sayyoh aktyorlarga qirol qoshida hayotda bo'lib o'tgan o'sha jinoyatni qayta tiklab o'ynashlarini topshiradi. Klavdiy o'z gunohi dahshatidan hushdan ketadi. Gamlet uchun ortiq shubha qolmaydi, biroq xudoga ibodat qilayotgan amakisiga shafqat qiladi. Endi uni gunoh ustida, mast holda jinoyat qilayotgan chog'ida o'ldirishga qaror qiladi. Nihoyat shunday fursat keladi, Gamlet amakisidan jinoyat ustida, zaharlangan onasi o'limi oldidan qasos oladi. Lekin o'zi ham zaharlangan qilich yarasidan halok bo'ladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda Gyote o'zining «Vilgelm Meysterning talabalik yillari» romanida Gamletga chiroyli ta'rif beradi. Roman qahramoni aktyor Gamlet rolini o'ynaydi va uni baquvvat eman daraxti o'tqazilgan nafis hamda qimmatbano guldonga o'xshatadi. Emanning ildizlari chuqurlashib borib guldonna chil-chil qiladi. Ya'ni, otasi uchun qasos olish burchi nozikqalb Gamletga og'irlik qiladi. Gyote ta'rifi chiroyli, biroq u Gamletni zaif xarakter qilib ko'rsatadi. Gyote fikri keyinchalik rivojlantirilib, bu qahramon irodasi kuchsiz, deya baholana boshlagan. Shundan kelib chiqib rus yozuvchisi Turgenev Gamletni faoliyat kishisi Don Kixotga qarama-qarshi qo'ygan. Gamlet obrazida ziyoli insonning azaliy fojiasini ko'ra boshlaganlar. Gamletni tabiatan zaif, ojiz qahramon deyish uncha to'g'ri emas. U, aksincha, fikrlovchi, hayot mohiyatini izlovchi inson. Gamlet insonlarni qadrlaydi, o'zidan keyin yomon nom qoldirishdan qo'rqadi. O'limidan so'ng u haqidagi haqiqatni xalqqa do'sti Goratsio etkazadi. Shekspir yaratgan o'lmas durdonalar, u ilgari surgan gumanistik g'oyalar kelgusi asr kitobxonlarini ham ezgulikka, ma'rifatga chorlovchi asarlar bo'lib qolaveradi.

Adabiyotlar/Литература/ References:

1. Артаманов С.Д. и др. История зарубежной литературы 17-18 в.в. – М., 1989.
2. Зарубежная литература 19-века. – М.,1989.
3. Зарубежная литература 20-века. – М.,2000.
4. История зарубежной литературы: Сред. века, Возрождение. – М., 1988.
5. Тронский И.М. История античной литературы. - М.: Высшая школа, 1983.
6. Hamdamov U., Qosimov A. jahon adabiyoti. – T.: Barkamol fayz media, 2017.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 12/2 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари**” электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).